

ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКОГО АГРОЕКСПОРТУ НА РИНКУ КРАЇН ЄС

Війна росії проти України суттєво вплинула на український агросектор, спричинивши руйнування основних транспортних шляхів для експорту українського зерна - автомобільних, залізничних та річкових. Це змусило Україну переорієнтувати експорт на сухопутні маршрути до країн ЄС. Проте тісна співпраця України та ЄС, зокрема можливість безмитно транспортувати агропродукцію наземним шляхом і експортувати українське зерно через порти ЄС, дозволила компенсувати частину збитків. Така взаємовигідна співпраця принесла користь як Україні, забезпечивши критично важливий для її економіки експорт сільськогосподарської продукції, так і ЄС, забезпечивши продовольчу безпеку за рахунок українського експорту. В результаті, співпраця України та ЄС у сфері агроекспорту стала ключовим фактором пом'якшення наслідків військової агресії.

Порівнюючи географічну структуру українського агроекспорту у 2020/21 та 2022/23 роках, можна помітити суттєві зміни, що відображено у табл. 1.

Таблиця 1 – Країни-імпортери української агропродукції

№	Країна-імпортер в 2020/21 роках	Країна-імпортер в 2022/23 роках
1	Китай (3,5 млрд \$)	Румунія - 3,5 млрд \$
2	Індія (1,9 млрд \$)	Туреччина - 2,9 млрд \$
3	Нідерланди (1,7 млрд \$)	Польща - 2,3 млрд \$
4	Єгипет (1,6 млрд \$)	Китай - 2 млрд \$
5	Туреччина (1,4 млрд \$)	Іспанія - 1,3 млрд \$
6	Іспанія (1,17 млрд \$)	Нідерланди - 0,9 млрд \$
7	Польща (1,07 млрд \$)	Угорщина - 0,8 млрд \$
8	Німеччина (0,8 млрд \$)	Болгарія - 0,8 млрд \$
9	Індонезія (0,7 млрд \$)	Італія - 0,7 млрд \$
10	Італія (0,7 млрд \$)	Німеччина - 0,6 млрд \$

Джерело: складено автором на основі [1]

Внаслідок війни частка країн ЄС в українському агроекспорті зросла з 27,7% у 2021 році до 55,2% у 2022 році, зокрема обсяг українського експорту до Польщі збільшився з 981 млн дол. до 2,6 млрд дол. Це пов'язано з новими логістичними можливостями та торговельними преференціями в рамках співпраці з ЄС. Деякі країни ЄС, такі як Румунія, розширили свою інфраструктуру, що дозволило налагодити ефективні канали для експорту української агропродукції.

Україна також змогла перелаштувати логістику, побудувавши нові термінали, наприклад, налагодивши постачання зерна до Нідерландів залізницею. Ці заходи не лише вирішили проблему експорту українського зерна наземними шляхами, а й сприяли розбудові ефективної логістичної системи, частина якої, ймовірно, збережеться і в майбутньому. Динаміка торгівлі між ЄС та Україною представлена у таблиці 2.

Як свідчать розрахунки, наведені у табл. 2, у 2023 році експорт в Україну зріс на 18%, досягнувши вищого рівня, ніж у 2021 році. Україна залишалася третім за величиною джерелом імпорту ЄС, хоча імпорт з України скоротився на 10% порівняно з 2022 роком. Зокрема, скоротився імпорт олійних культур, рослинних олій та молочних продуктів, але зріс імпорт зернових, цукру і птиці. Загалом українська агропродукція у 2023 році складала 7% від загального імпорту агропродукції ЄС, що менше, ніж частка Бразилії (11%). При цьому в цілому імпорт та експорт агропродукції в ЄС збільшилися у 2022-2023 роках.

У 2023 році в ЄС активізувалися протести фермерів, які висували вимоги про припинення «Зеленого курсу», запровадження ембарго на імпорт продукції з не-ЄС країн та збільшення прибутковості виробництва [3]. Найбільшою проблемою для України стали блокування польськими фермерами кордону, що завдало значних збитків українським аграріям. Проте аналіз ситуації свідчить, що імпорт з України не є основною причиною проблем європейських фермерів. Насправді,

причинами є фрагментація аграрних структур, зростання витрат, диспропорція цін та недостатня логістична інфраструктура для експорту. Замість ембарго Польща могла б підтримати Україну в торгівлі з Африкою та Азією, розвиваючи спільні торговельні можливості та зміцнюючи власну портову інфраструктуру.

Таблиця 2 – Динаміка зовнішньої торгівлі агропродукцією між ЄС та Україною у 2021-2023 роках

Операція	2021 рік, млн євро	2022 рік, млн євро	2023 рік, млн євро	Частка в експорті/ імпорті 2023 року, %	Зміна 2023-2022, %
Експорт в Україну	3 109	2 922	3 455	2	18
Експорт всього	198 124	228 725	228 643	100	0
Імпорт з України	6 927	13 214	11 830	7	-10
Імпорт всього	130 149	171 420	158 571	100	-7

Джерело: складено автором на основі [2]

У 2023 році в ЄС активізувалися протести фермерів, які висували вимоги про припинення «Зеленого курсу», запровадження ембарго на імпорт продукції з не-ЄС країн та збільшення прибутковості виробництва [3]. Найбільшою проблемою для України стали блокування польськими фермерами кордону, що завдало значних збитків українським аграріям. Проте аналіз ситуації свідчить, що імпорт з України не є основною причиною проблем європейських фермерів. Насправді, причинами є фрагментація аграрних структур, зростання витрат, диспропорція цін та недостатня логістична інфраструктура для експорту. Замість ембарго Польща могла б підтримати Україну в торгівлі з Африкою та Азією, розвиваючи спільні торговельні можливості та зміцнюючи власну портову інфраструктуру.

Крім того, варто відмітити, що у 2022 і 2023 роках ЄС імпортував агропродовольчу продукцію з Росії на 3,2 млрд євро і 2,7 млрд євро відповідно. Хоча за обсягами у 2023 році - 56,6 млн тонн проти 48,9 млн тонн у 2022 році [4]. Обмеження зі сторони ЄС на російську агропродукцію безумовно потрібно, як і на іншу продукцію, але в зв'язку з незначними об'ємами російського експорту агропродукції до ЄС це може лише незначною мірою покращити українські позиції на цьому ринку.

Український агросектор має значний потенціал на ринку ЄС завдяки нижчій собівартості продукції, особливо зернових, олійних та плодоовочевих культур. Україна також може розширювати експорт тваринницької продукції за умови модернізації виробництва. До перспективних напрямів варто віднести поглиблення співпраці з окремими країнами ЄС та розширення вертикальної інтеграції та виробництва продукції з доданою вартістю, в т.ч. органічної. Для цього Україні потрібно вдосконалити логістику, створити хаби, імплементувати необхідні нормативно-правові акти, державну підтримку та звітність. Паралельно доцільно тимчасово орієнтуватися на ринки третіх країн.

Для ЄС співпраця з Україною посилює продовольчу безпеку, гармонізує системи контролю безпеки, а також може стати поштовхом для реформування сільського господарства. Ключові напрями для відновлення українського агроекспорту - відновлення морських портів, розвиток залізничного експорту, переробка продукції з доданою вартістю та адаптація до стандартів ЄС.

Список використаних джерел

1. Онлайн-асистент фермера: website. URL: <https://kurkul.com/blog/722-agrarniy-eksport-do-yes--yak-ukrayini-znayti-kompromis-z-polscheyu-ta-frantsiyeyu> (дата звернення: 01.04.2024).
2. European Commission. Agriculture and rural development : website. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/international/agricultural-trade/trade-and-international-policy-analysis_en (the date of application: 01.04.2024).
3. Instytut Finansów Publicznych (IFP): website. URL: <https://www.ifp.org.pl/ziarno-niezgody/> (the date of application: 01.04.2024).
4. The Centre for Eastern Studies (OSW): website. URL: <http://surl.li/suoli> (the date of application: 01.04.2024).

Науковий керівник: д-р. екон. наук, професор Дунська А. Р.